

Demontering af de tyske forsvarsanlæg i Thy 1945

Efter den tyske kapitulation i maj 1945 forestod der et omfattende oprydnings- og nedrivningsarbejde. I Thy blev dette arbejde overdraget til Kampsax, der udpegede en ung ingeniør, Odd Steenberg, til at lede arbejdet. I følgende artikel erindrers Odd Steenberg det komplicerede arbejde med at fjerne vejspærringer m.v. Samtidig rummer artiklen et stemningsbillede af Thy i de første måneder efter befrielsen. Artiklen er illustreret med fotos, som Odd Steenberg tog under opholdet.

Som entreprenør har man meget at døje – men man har også interessante og spændende opgaver at løse. En af de mærkeligste og mest særpregede opgaver fik jeg i 1945. Jeg støjede rundt i Thy for at ødelægge, hvad tyskerne havde bygget under krigen.

Det var meget interessant at leve sig ind i forholdene i denne del af landet i tiden

Thisted. Tyske minører forbereder sprængning af pansermur, maj 1945.

lige efter krigen, og jeg havde så mange særpregede og pudsige oplevelser i den sommer, at jeg har lyst til at fortælle lidt om dem. Jeg skal kort beskrive mine indtryk så godt, jeg kan efter hukommelsen. Da jeg var klar over, at opgaven var noget speciel, begyndte jeg at skrive dagbog, men jeg fik snart så meget at gøre, at det måtte jeg opgive, og de rapporter, som jeg hver uge sendte hjem til firmaet, eksisterer nok ikke mere, så jeg fortæller løst og fast om, hvad jeg husker.

Under arbejdet tog jeg en del fotos, mest som 24 x 36 mm farvedias, der desværre i tidens løb er meget faldede og som i fotokopieringen er blevet yderligere forringet, men jeg tager dem alligevel med, for de giver trods alt et indtryk af arbejdets art.

Sådan begyndte det

Den 14. maj 1945 ringede chefen for Modstandsbevægelsen i Thy, kaptajn T. P. Eiby-Nielsen, til Kampsax, og samtalen blev stillet ind til mig. Han spurgte, om Kampsax kunne påtage sig at fjerne de vejspærringer, som tyskerne havde lavet i Thy, og som var til stor gene for landevejs trafikken. Det svarede jeg ja til. Han tilfø-

jede, at han ikke havde nogen bemyndigelse til at sætte arbejdet i gang eller til at træffe aftaler om betingelser og betaling, men arbejdet skal laves, og regeringen må til sin tid træffe beslutning om det endelige omfang af arbejdet og betalingen for det. »Er Kampsax villig til at påbegynde arbejdet og lægge pengene ud, indtil aftale med Ministeriet kan træffes«. Jeg svarede, at det måtte jeg tale med min chef, ingeniør Otto Kierulff, om.

Jeg gik ind til ingeniør Kierulff, der straks sagde ja og spurgte, om jeg kunne påtage mig at lede arbejdet. Jeg sagde ja, og 10 minutter senere ringede jeg kaptajn Eiby-Nielsen op og sagde, at sagen var i orden, og at jeg ville møde ham snarest muligt på hans kontor i Thisted.

Næste morgen kl. 5 sad jeg i toget til Thisted, Jeg var så heldig at få siddeplads, for toget var overfyldt inden afgang. I Nyborg var jeg ikke kvik nok til at sikre mig en siddeplads, så jeg måtte stå op lige til Vejle. I Odense var det helt galt. Da folk ikke længere kunne komme ind ad dørerne,

blev folk proppet ind gennem vinduerne. Toget sneglede sig op gennem Jylland, og vi kom først til Thisted kl. 00.30.

Næste dag opsøgte jeg straks T. P. Eiby-Nielsen, der sagde, at det i første omgang drejede sig om at få de to svære betonmure ved Thisted væk, nemlig den ved Dragsbæk på vejen mod Oddesund og den på vejen mod Hanstholm. Om eftermiddagen opsøgte jeg amtsvejinspektør Lønne, der gerne så, at vi også fjernede de andre tankspærringer på amtets veje.

16. maj kom vores formand Ernst Hansen til Thisted. Vi fik lejet noget tryklufmateriel lokalt og antaget et par mand, så vi kunne komme i gang, og i løbet af et par dage fik vi vores eget materiel og skure til Thisted. Vi gik straks i gang med at nedbryde spærringen ved Dragsbæk, men det viste sig at betonen var så hård og sej, at tryklufthamrene ikke bed på den.

Det var nødvendigt at sprænge den væk, men da muren lå i tæt bebygget område, måtte der bruges små indborede ladninger, for at sprængstykker ikke skulle ødelægge

Thisted. Sprængt pansermur, maj 1945.

husene omkring. Vi søgte ministeriet om tilladelse til at købe sprængstof, men fik at vide, at man kun kunne få 5 kg til civile formål, og det var lig ingenting. Gennem kaptajn T. P. Eiby-Nielsen fik vi sprængstof fra de tyske lagre og også hjælp fra de tyske pionerer til at anbringe ladningerne, men ansvaret for evt skader var Kampsax'.

Arbejdet ved Thisted gik langsomt. Vi måtte før hver sprængning dække arbejdsstedet med presenninger og brædder, for at sprængstykker ikke skulle flyve omkring, men vi undgik ikke, at lufttrykket sprængte en del vinduesruder.

Amtsvejiinspektør Lønne spurgte om vi også kunne gå i gang med sløjfningen af de øvrige vejspærringer i Thy og Hanherred på samme betingelser som ved Thisted. Jeg svarede ja, men så måtte jeg have hjælp hjemmefra. Ingeniør Bülow kom til Thy i fru Kampmanns lille røde Kadett, som ingeniør Kampmann havde stillet til rådighed for os. Hother Kierulff kom også til Thy for at føre det omfattende regnskab, der var nødvendigt for holde styr på det dusin arbejdspladser rundt om i amtet, som vi nu skulle i gang med. Endnu en formand måtte vi også have, og vi fik Osvald Hansen op. Han havde en motorcykel med sidevogn, men han kunne ikke få den indregistreret. Han fandt en tysk nummerplade, som han satte bag på motorcyklen, og så malede han én selv, som han satte foran, og så kørte han med det. Jeg måtte også selv have et køretøj, men her lige efter krigen kunne man ikke få tilladelse til at skaffe sig bil.

Jeg købte formand Simonsens gamle Harley Davidson og fik den til Thy. Jeg havde ikke kørekort, så jeg måtte hurtigst muligt skaffe mig et. I løbet af en uge lykkedes det en kørelærer at lære mig at køre, og jeg kunne så gå op til køreprøve og få

kort til både bil og motorcykel. Med lodder og trisser og hjælp fra ingeniør Lønne fik jeg så indregistreret Harleyen i Thy.

Sprængning af tankmure i Thy

Heldigvis lå de fleste tankspærringer langt fra huse, så vi kunne bruge kraftige ladninger ved sprængningerne. Nu galdt det om at få fat i store mængder sprængstof, og her var Osvald Hansen til uvurderlig hjælp. Det tyske minerydningsmandskab gravede minerne op under de engelske troppers overvågning og samlede dem i lagre, som så blev sprængt. Osvald Hansen, der som sønderjyde talte flydende tysk, blev gode venner med de tyske pionerer og kørte ud i minefeltet med sidevognen fuld af bajere, som han byttede til de stor tallerkenminer med 5 kg sprængstof i hver. Det var ikke ufarligt, for minefelterne var endnu ikke finkæmmet og kontrolleret.

Når panserminerne havde gjort deres arbejde, lå de store betonblokke tilbage, de måtte så sønderdeles yderligere og bortkøres. I plantager og i klitterne kunne vi nedgrave brokkerne. Nogle af tankmurene var armerede med rundjern af fjederstål, de var næsten ikke til at have med at gøre, for boltesaksene bed ikke på dem, vi måtte bruge skærebrændere for at skære dem over.

En armeret tankmur lå i en hulvej i plantagen. Den fik så meget krudt, at den næsten blev til småsten, og armeringen hang som guirlander rundt om i træerne. Vi måtte have alt jernet ned igen, for det var livsfarligt, hvis en jernstang som et spyd faldt ned på et menneske eller et dyr.

Da en mur ved Grønnestrand skulle sprænges, havde Osvald Hansen og løjtnant

Thisted. Lager af miner, som anvendtes ved sprængninger.

Hartmann, der var ministeriets tilsynsførende, forberedt sprængningen. Da jeg kom ud til arbejdsstedet, forklarede de, at de havde nedgravet en række miner foran muren og ophængt miner på bagsiden af muren. Idéen var, at de nedgravede miner først skulle sprænges, så jorden fløj op i luften, dernæst skulle minerne på bagsiden af muren tændes, så muren faldt ned i hullet. Jorden ville så falde ned og dække det hele — Færdigt arbejde!

Jeg troede først, at det var deres spøg, men det var deres ramme alvor. Og det lykkedes, bortset fra at jorden fløj alle andre steder hen end ned over muren, så man måtte alligevel have fat i trillebørene.

En dag, da jeg sad i formandsskuret ude på arbejdspladsen, kom en fisker og stillede en stor dåse med tre strittende stykker ståltråd på toppen på bordet. Det var jeg ikke ret glad for.

»Hwa' er det for nøj!« sagde han. Jeg sagde, at det var en fodfolksmine, og spurgte ham, hvor han havde den fra. Han sagde, at børnene havde fundet den i sandet i klitterne, og at den havde stået oven på skabet i soveværelset, for han var nok klar over, at det var noget djævelskab. Jeg sag-

de, at blot man rørte ved en af ståltrådstumperne, ville minen ekspodere, og sprængstykker ville flyve langt omkring.

Vi gik om bag en klit ca. 50 m væk. Jeg bandt en tændsats og en lunte til minen, og vi gik tilbage til skuret. Der lød et vældigt brag, og sand og småsten regede ned over skuret. Den stakkels mand var noget blegnæbet, da han gik.

Sådan udviklede det sig

Ca. fire måneder efter starten af arbejdet var der dannet en ny regering i Danmark, og vi fik en aftale om arbejdets afregning med Indenrigsministeriet. Arbejdet skulle betragtes som beskæftigelsesforanstaltning med mindst mulig brug af maskiner. Ministeriet betalte alle nødvendige udgifter til arbejdets gennemførelse plus et honorar på 10 % til dækning af administration og for-tjeneste. Ingeniør- og bogholderlønninger og udgifter til firmaets køretøjer skulle afholdes af honoraret. Der blev udnævnt repræsentanter, der skulle kontrollere vort arbejde, og ved nye opgaver beskrive arbejdets omfang. Det var ingeniør Overbye fra ministeriet, den lokale ingeniør Bach og løjtnant Hartmann, der havde været i den svenske brigade under krigen. Vi havde det allerbedste samarbejde med dem alle, og de var meget hjælpsomme. Det samme var ikke tilfældet med ingeniør Steen-Christensen, der sad tungt og længe på ministeriets pengekasse.

Efterhånden som kyststrækningerne blev ryddet for miner, fik vi overdraget at sløjfe alle tyskerefterladenskaber i Thisted Amt. Vi skulle fjerne spanske ryttere, pigtrådshegn, tilkaste tank- og skyttegrave, nedbryde barakker og bygninger, som tyskerne havde opført, og føre landskabet tilbage til

tilstanden før krigen. De svære bunkers dog undtaget. Der var ikke taget stilling til deres skæbne, og det sorterede under forsvaret.

Det var et stort område, vi skulle dække, lige fra Agger i vest til Tranum Strand i øst. Først gjorde vi os færdige omkring Thisted, så flyttede vi vores hovedkvarter til Svinkløv, og til slut kom området mod vest med hovedkvarter i Vestervig.

Steen-Christensen nærrede stor mistillid til os i starten, navnlig med hensyn til det arbejde vi havde lavet, før ministeriets folk kom på banen, skønt alt arbejde var udført under amtsvejvæsenets tilsyn. Da vi første gang havde afleveret regnskab for et område, hvor vi havde tilfyldt tankgrave, fjernet pigtråden og andre efterladenskaber, sagde Steen-Christensen ved afleveringen: »Jeg kan ikke forstå, at det har kostet 25.000 kroner, – der er jo ikke noget at se!« – »Nej, det er netop derfor« svarede jeg. Efter lidt diskussion om udtrykket »nødvendige udgifter« blev regningen godkendt, men vi fik først vores penge et halvt år senere.

Nu havde vi brug for flere formænd. Vi fik H. P. Hansen op fra København, og vi engagerede tre lokale formænd. Det var Robert Nielsen, Bode og Hansen. Den sidste havde vi kun i kort tid, men de to andre fortsatte med at arbejde i firmaet, efter at arbejdet i Thy var slut.

For hvert læs, der skulle køres til lossepladsen, lavede chaufføren en følgeseddel, som formanden skulle underskrive. Vi fik et vink om, at en af vognmændene, når han kørte ud fra den indhegnede arbejdsplads med følgeseddel underskrevet af Hansen, kun kørte en runde og kom ind på arbejdspladsen igen ad en bagvej med det samme læs, lavede en ny følgeseddel, som han fik underskrevet. Hansen og vognmanden for-

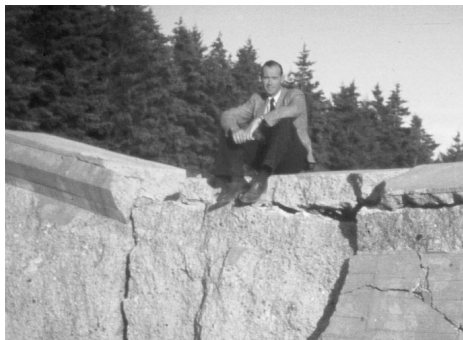
klarede, at det så man gennem fingrene med i tyskertiden. Hansen blev fyret, og vognmanden meldt til politiet.

Langs store dele af kysten, hvor tyskerne frygtede de allieredes landgang, bestod spærringerne af to rækker spanske ryttere, der skulle forhindre pansrede køretøjer i at passere, så kom et åbent stykke mineret med panser- og fodfolksminer og bagerst flere rækker pigtråd, der også var mineret.

Inde i pigtrådshegnene var trukket tynde tråde, som udløste miner, hvis de blev klippet over eller bare berørt. Hvis man fik mistanke om sådanne tråde i et hegn, måtte man tilkalde minørerne, så de kunne uskadeliggøre og fjerne minerne. At fjerne pigtrådsspærringerne var et farligt og modbydeligt arbejde, men heldigvis havde vi ingen uheld med denne slags arbejde.

»Byggemøder«

Hver måned blev der holdt »byggemøde«. Det skete selvfølgelig på jysk manér med stegt ål, øl og snaps, og altid på et hotel i Thisted eller på Morup Mølle Kro, for det var de eneste steder i det tørлагte Thy, hvor man kunne få øl og spiritus.

Slette Ådal. Ingeniør Odd Steenberg siddende på sprængt pansermur.

På alle andre kroer og værtshuse i Thy kunne man kun få lys pilsner, og det er som bekendt til ingen verdens nytte!

Og dog – en kold novemberdag kom jeg til Stenbjerg; jeg ville spise frokost på kroen og spurgte kromanden, hvad han havde. Gule ærter og flæsk, sagde han. Jeg spurgte, om man kunne få det ned uden en dram.

»Do ka gå ud i æ køkkenen,« sagde han, og der stod kromutter og rørte i gryden. Jeg fik en svingende fuld tallerken ærter, og så gik krofatter hen til vægskabet og skænkede et stort glas snaps til mig. Han ville ikke have betaling for den, så her var drikkepenge virkelig på sin plads.

På byggemøderne deltog repræsentanter fra Indenrigsministeriet, fra de lokale myndigheder, amtsvejsinspektøren og jeg. Alle spørgsmål vedrørende arbejdet blev drøftet, og de små problemer, der altid opstår hen ad vejen, blev løst.

Festung Hanstholm

Området omkring Hanstholm og Hansted by var af tyskerne befæstet som et stærkt fort. Det var nu besat af englænderne, indhegnet og stærkt bevogtet, ingen fik tilladelse til at komme ind, og vi havde ikke noget at gøre der, men vi måtte have et møde med den britiske commander for at fastlægge omfanget af vores arbejde omkring batteriet.

Der blev aftalt en slags byggemøde med englænderne. Da vi kom til Hanstholm, blev vi vist ind i deres officersmesse. Vi var nu i England, vi blev modtaget af en oppasser: »Your tea, sir«, og så kom de engelske officerer. Vi fik hurtigt ordnet formaliteterne, og så blev vi vist rundt i området.

Hjertet i anlægget var de fire store bunkers med 38 cm kanonerne. De skulle sam-

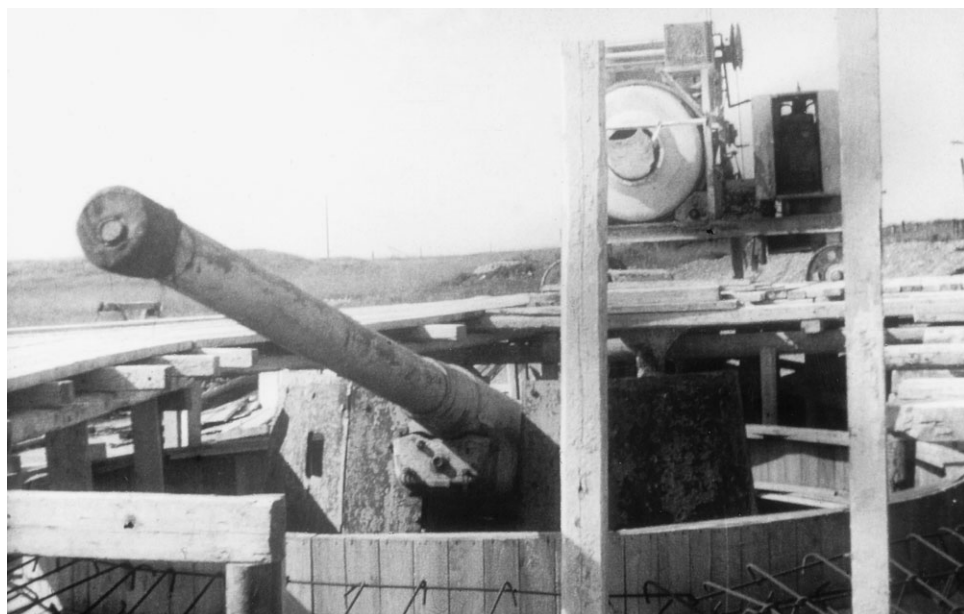
men med et tilsvarende batteri ved Kristiansand i Norge dække indsejlingen til Kattegat, men prøveskydningen viste, at rækkevidden med halvtons granater kun var 55 km, og afstanden til batteriet i Norge er ca. 120 km, så der var et lille hul på ca. 10 km, som batterierne ikke kunne dække.

Inde i bunkererne var der maskincentral, ammunitionsdepot og mandskabsrum m.m. Hele bunkeren var dækket af et sløringsnet. Uden for bunkeren, men under sløringsnettet, havde mandskabet deres hyggepladser med små haver, bænke og borde. De havde også lavet modeljernbane med huse og en lille vandmølle.

Foruden 38 cm batteriet var der 17 cm batterier, både som standpladser og indbygget i bunkers. Der var bunkers for kommandocentralen, ammunitionsdepoter, el-værk med maskincentral og beskyttelsesrum.

Hanstholm: »Würzburg Riese«-radar på lavt beton-tårn.

Bulbjerg. Russisk 12,2 cm kanon på sokkellavette i forskallet og støbeklar ringstilling.

Mellem kanonstandpladser og ammunitionsdepoter var en smalsporet jernbane og alle bunkers var forbundet med betonveje.

Alle beboerne i Hansted var smidt ud af deres huse, der for en stor del stod tomme. På husene var malet forskellige typer af engelske tanks, for at de tyske soldater skulle lære at skelne dem fra de tyske. Enkelte huse blev brugt til forskellige formål af tyskerne, biografen var således i gang hver aften.

Slutning

Henimod jul var de værste spor efter naziernes hærgen i Thy udslettet, og i løbet af de første måneder af 1946 kunne vi foretage den endelige oprydning og afslutte arbejdet.

At sløjfningen af tyskernes efterladenskaber i Thisted Amt gik så hurtigt og gnidningsløst, skyldes det gode og tillidsfulde samarbejde mellem de offentlige myndigheder og en privat virksomhed. Og ikke mindst de mænd, som så, at her var der et job, der skulle laves, og som tog initiativet til at få det sat i gang: Kaptajn Eiby-Nielsen, som uden nogen som helst beføjelser startede arbejdet, amtsvejsinspektør Lønne, der påtog sig rollen som bygherre, og ingeniør Otto Kierulff, som straks indvilligede i at lægge pengene ud til et arbejde, hvis omfang og arbejdsbetingelser, han ikke kendte, og uden aftale om betalings størrelse og tilbagebetaling.

I Thy mærkede man ikke det had og den hetz mod tyskerne og folk, der havde arbejdet for dem, som man mærkede i København. – Herregud, de tyske soldater var jo

Hanstholm. Marinehalle, set fra sydøst.

også mennesker, og de opførte sig egentlig meget pænt, og folk måtte jo arbejde for tyskerne for at overleve, for der var ingen understøttelse til dem, som nægtede det. Mit eget indtryk af de tyske soldater, som jeg kom i forbindelse med, var, at de var høflige, hjælpsomme og lette at samarbejde med.

Thyboerne er pragmatiske, de tager tin-

gene som de kommer, og løser problemerne på deres egen sindige måde — ikke altid lige efter bogen.

»Her nordenfjords har rationeringen aldrig slået an, så vi kunne spise, det vi kunne lide, og få den benzin, som vi havde brug for«. – Som de sagde med et blink i øjet: »Moralen står på et lavt men behageligt stade«.